

VÝSTAVA OČIMA ŽENY. OSUDOVÉ I VŠEDNÍ DNY STOLETÉ REPUBLIKY V ŽIVOTĚ ŽEN

Muzeum ve Šlapanicích, 30. 10. 2018 – 10. 3. 2019.

V závěru října 2018 připravilo Muzeum Brněnska – Muzeum ve Šlapanicích velmi zajímavou výstavu s názvem *Očima ženy* s podtitulem *Osudové i všední dny stoleté republiky v životě žen*, jež se stala součástí širšího pojetého projektu *Republika 100*. Toho se zúčastnila řada paměťových institucí různých úrovní jak z českých zemí, tak ze Slovenska. Musím přiznat, že jakmile jsem se o nápadu šlapanického muzea dozvěděla, již jen informace o tom, že kolegyně Martina Krajíčková a Martina Deissová Vichová hodlají uspořádat výstavu tohoto druhu, mě velmi potěšila. Nebylo to způsobeno pouze tím, že mne výstava oslovila tematicky, ale také proto, že oceňuji, že šlapanické muzeum mělo dostatek kuráže takto pojatou výstavu realizovat. Obecně lze říci, že přestože si obor gender studies v akademickém prostředí za posledních 30 let již vydobyl své místo na slunci a jeho pozice není zpochybňována, v případně veřejného prostoru mám v poslední době dojem, že na cokoli, co je spojováno s genderem a feminismem, je pohlíženo jako na něco divného, vymykajícího se běžným normám či takřka nebezpečného tradičním společenským vzorcům. Tyto negativní obrazy souvisí s obavami z neznámého, kdy mainstreamová společnost nemá tušení, co si pod

tímto „ze západu infiltrovaným“ pojmem má představit. Současně je to dáno tím, že genderové dějiny před nějakou dobou poskytlý zázemí tzv. queer studies, tedy problematice LGBT, což přispělo k homofobním výrokům na sociálních sítích i jinde. Děkuji proto autorkám výstavy za odvahu toto téma prezentovat.

Výstava šlapanického muzea zapadá do volání po zviditelňování žen ve veřejném prostoru, což odpovídá celoevropskému trendu znatelnému od přelomu šedesátých a sedmdesátých let 20. století „dosazovat“ do dříve protežovaných politických dějin také ženy, děti a paradoxně s určitým odstupem také muže. Tyto tendence nabývají v poslední době na síle v kontextu kulatých výročí republiky. To nenechalo klidnou většinu nakladatelství, která ve svých nově vydávaných publikacích nastiňují, co bylo z hlediska ženské emancipace a feminismu v průběhu 20. století dokázáno a kde zůstává prostor ke zlepšení. V poslední době vznikla řada nových knih o ženách včetně dětského bestselleru *Příběhy na dobrou noc pro malé rebelky*, sestaveného z medailonů reálných životních příběhů úspěšných žen v minulosti i přítomnosti, oproštěného od klasických stereotypních zobrazování žen jako

pasivních, emotivních, submisivních stvoření. Jen namátkou lze uvést, že slovenský a český Albatros hodlají koprodukcčně vydat česko-slovenskou verzi „Rebelek“ a nakladatelství Euromedia chystá k 100. výročí od udělení volebního práva ženám v českých zemích se spisovatelkou Kateřinou Tučkovou a ilustrátorkou Renatou Fučíkovou projekt o českých ženách od středověku po současnost.

V případě tuzemské muzejní praxe mám dojem, že tyto trendy nenacházejí příliš velkou odezvu, případně že zdejší pamětové instituce na ně reagují s poměrně značným zpožděním. Milou výjimkou z pravidla byla výstava Muzea Vyškovska v roce 2017 s názvem *Ženy, které toho mnoho dokázaly*, zaměřená na zmíněný region, jež byla minimálně v moravsko-slezských poměrech první vlastivkou k tomuto tématu. Většina výstav, které jsem mohla k loňskému výročí zhlédnout, však byla pojata spíše tradičně, stále u nich přetrvávalo prezentování historie prostřednictvím přelomových politických výročí. Rok 2018 a vůbec formát oficiálních oslav „národního milníku“ sice k takovému pojetí primárně nabádal, objevila se však řada projektů poukazujících na širší modernizační sociokulturní trendy. Výstava *Oči ženy* patřila ke druhé skupině. Je dobré též poukázat na to, že Moravské zemské muzeum se k obrazům femininity vyjadřovalo pouze nepřímo prezentováním role (ženských) krojů jako politického symbolu nové republiky a Národní muzeum svou výstavu o ženách s názvem *Vlastním hlasem* otevírá teprve letos v dubnu. Dá se tedy říci, že Muzeum ve Šlapanicích společně s Muzeem Vyškovska v tomto ohledu předběhlo Brno i Prahu.

Přistupme však k výstavě samotné. Cílem výstavy bylo připomenout roli žen v československých dějinách a poukázat na nejmarkantnější problémy, kterými se první a druhá vlna feminismu zabývala,

zejména na udělení volebního práva žen a prohlubování rovnostářských opatření ve společnosti. I když to nebylo nikde explicitně uvedeno, jako červená nit se výstavou táhnul pojící koncept „nové“ či „moderní ženy“, který návštěvníka provázel v textech i vizualizacích. Autorky výstavy se rozhodly prezentovat jednotlivé obrazy ženství zhruba po dekádách přibližně v rozmezí od šedesátých let 19. století, kdy se začaly rozvíjet první měšťanské ženské spolky, přičemž hlavní důraz byl kladen na období od roku 1918, po 90. léta 20. století. Výstava neměla primárně přibližovat moravské ženské hnutí, ani národnostní a stavovské dělení předválečného ženského hnutí, hlavními nositelkami modernizace pro ni byly liberální měšťanky, což vyplývá z toho, že tento ideový proud je stále nejfrekventovanější v současné historiografii. Jinak orientované proudy jako např. socialistický, agrární či katolický byly zřejmě z důvodu omezené výstavní plochy i celkové koncepce prezentovány především formou medailonů významných ženských osobností.

Významný podíl na výstavě dostal meziválečný středostavovský ženský ideál, který byl na výstavě pojat prostřednictvím tématu ženského volebního práva a zobrazení jednotlivých archetypů „moderní ženy“ v odívání, sportu, branné výchově, připomenutím Výstavy Moderní Ženy v roce 1929 aj. Na návštěvníka pak dobře zafungoval jeho kontrast s oficiální reprezentací femininity v období komunismu v době seshora řízené emancipace. Ta byla reflektována vystavením Akčního programu Čs. svazu žen a dále poukazováním na oficiální tlak na nárůst žen v tradičně mužských profesích. Oba motivy byly vizualizovány olejomalbou dělnic se šátky na hlavách a v „modráčích“. Současně oceňuji snahu autorek o vyzdvížení minoritní linky vyprávění, která zde byla připomenuta prostřednictvím málo známé rezoluce

žen uvězněných v pardubické věznici tajemníkovi OSN v roce 1956.

V dalších dvou částech věnovaných období 1969–1977 a 1978–1989 sice uchopení „moderní ženy“ ustoupilo popisům podílu žen v aparátu, problematice porodnosti, mateřské dovolené, sociální péče, rodinné politiky apod., na druhou stranu zde byla připomenuta úloha žen v disentu a založení ženských uskupení v letech 1988–1989, které dobře doplnila vitrina s podpisy chartistek z Archivu bezpečnostních složek. Poslední část věnovaná devadesátým létům odkazovala na tehdejší veřejnou diskuzi o roli žen ve společnosti a vznik proženských politických uskupení (Hnutí za rovnoprávné postavení žen v Čechách a na Moravě, Politická strana žen a matek, Gender studies), kdy je zjevné, že hlavní zpráva panelu byla taková, že rovná práva mužů a žen dosud nebyla dosažena.

Kořením výstavy se staly četné zápůjčky od pamětových institucí i soukromníků. Vedle sesterského Podhoráckého muzea to byly Muzeum města Brna, Moravské zemské muzeum, Muzeum Vyškovska, Technické muzeum, Retro muzeum Na statku, ale též uměnovědné instituce, jež byly zastoupeny Moravskou galerií a Muzeem umění Olomouc. U vystavených výtvarných děl jsem ocenila, že zde nešlo primárně o prezentování žen jako objektů umělců, ale také o představení tvorby některých žen-autorek. Z dvourozměrných předmětů mne velmi zaujaly dopisy T. G. Masaryka jeho intimní přítelkyni, spisovatelce a političce Oldře Sedlmayerové, které samy o sobě nabourávají zavedený obraz prvního prezidenta a do velké míry jej „zpozemšťují“, a další korespondence zapůjčená z Literárního archivu Památníku národního písemnictví. Hlavní vizuální dojem z výstavy byl však utvořen vystaveným ženským šatníkem a toaletními potřebami z období dvacátých až osmdesátých let 20. století, jež z velké části zapůjčil Salon

první republiky. Ve výstavě byla také volně k prolistování dobová ženská periodika, jako např. *Ženský svět*, *Hvězda*, či ikonická *Vlasta s Rozsévačkou*. Rovněž uchopení prezentování známých žen formou vyklápečích medailonů se mi zdálo povedené.

Druhá část výstavy pojmenovaná *Býti ženou českou* doplňovala předchozí hlavní část smyčkou sestříhanou z materiálů Národního filmového archivu z roku 1947, vyzdvihující podíl žen na obnově a výstavbě státu, a především panely s medailony českých a československých žen. Ty vycházely hodně z dosud publikované literatury a musím přiznat, že přestože výstava nebyla zaměřena na Moravu, tak až na poměrně známé Brňanky a dvě ženy ze Šlapanic mi zde chybělo více sond do místních realit, např. do šlapanického spolku Moravanka. Možná příště. To nic ovšem nemění na tom, že výstava sklídila velký ohlas a stala se podle slov personálu důvodem příjezdu návštěvníků z Brna i vzdálenějších míst. K určité nostalgii přispělo také dioráma s obývacím pokojem z dob normalizace, kde si mimo příjemného posezení v dobových křeslech mohli návštěvníci zapojit do pletení šály v barvách trikolory, pokochat se a zejména si osahat drobnosti z vybavení (sousoší s jelenem, starý gramofon, publikace, diapozitivy apod.). Osobně mohu říci, že jsem se v té chvíli oprostila od jakéhokoliv hodnocení a vrátila se do dob svého dětství. Milým a jistě noblesním uzavřením výstavy byla derniéra spojená s módní přehlídkou, uskutečněná, jak jinak, symbolicky v době letošních oslav MDŽ.

Hana Krutílková